

Markering mot tobaksbolag

Tidskrifter stoppar vetenskapliga artiklar

Debatten om tobaksbolagens inflytande över medicinsk forskning har tagit ny fart. Exempelvis har två vetenskapliga tidskrifter i USA beslutat att inte längre publicera resultat av forskning stödd av tobaksbolag.

– Läkare måste tydligt markera ett motstånd mot tobaksbolagen, därför är de två amerikanska tidskrifternas beslut viktigt, säger Göran Boethius, lungmedicinare och ordförande i föreningen Läkare mot tobak.

Den amerikanska tobaksindustrin anslår varje år ca 20 miljoner dollar till drygt 1 000 forskare vid över 300 institutioner, genom industrins organ för fördelning av forskningsmedel: the Council for Tobacco Research. Bland mottagarna finns även svenska forskare inom medicin vid universitet och högskolor.

Den vetenskapliga grenen av den amerikanska föreningen för lungmedicin, The American Thoracic Society, har beslutat att inte längre publicera resultat av forskning som haft tobaksindustrin bland finansiärerna. Det gäller

de två tidskrifterna American Journal of Respiratory and Critical Care, och American Journal of Respiratory Cell and Molecular Biology.

Kritik mot beslutet

Beslutet har mött en hel del kritik. British Medical Journal skriver i en ledare att alla studier måste få publiceras så att andra forskare själva kan ta ställning till studiernas kvalitet, samt att beslutet är ett uttryck för en antivetenskaplig inställning [BMJ 1996; 312: 133-4].

JAMA, Journal of the American Medical Association, menar att man inte kan ta ställning till publicering utifrån eventuella sponsorer, utan att ett publiceringsbeslut alltid måste vila på vetenskapliga grunder.

Göran Boethius är chefsöverläkare vid lungkliniken på Östersunds sjukhus, samt ordförande i föreningen Läkare mot tobak. Föreningen har förvisso tagit ställning till att forskare inte bör ta emot pengar från tobaksbolag, men de två amerikanska tidskrifternas beslut har föreningen inte hunnit diskutera.

Göran Boethius menar att det även i vetenskapsvärlden kan vara motiverat att riskera att bli uppfattad som övertydlig för att få gehör.

– Tobaksbolagen är idag väldigt trängda och när de förstår att de inte längre kan försvara sig med de gamla argumenten tar de till andra vapen: de utger sig för att ta ett samhällsansvar, finansierar forskning, kulturevenemang etc.

Risken att bilden av nya forskningresultat skulle bli snedvriden på grund av publiceringsbeslutet är obetydlig, tror Göran Boethius.

– Om fler tidskrifter tar samma beslut blir naturligtvis den hälsopolitiska markeringen allt tydligare.

Skulle forskarsamhället uppleva en reell »censurrisk», eller finner att relevant forskning inte kan drivas utan tobaksindustrins pengar, bör forskarna medverka till politiska beslut för att få fram medel på andra sätt, t ex genom hälsovårdsavgifter på tobaksprodukter, säger Göran Boethius.

– Läkarkåren måste bli tydligare på alla fronter mot tobaksbolagens agerande. Så har t ex Svenska Läkaresällskapet gjort sig av med de aktier i Swedish Match som Volvo delade ut i våras.

– För vem ska agera om inte vi läkare? Inte minst idag då tobaksbolagen satsar allt mer i u-länderna och utnyttjar dessa länders brist på lagar och kunskap.

Peter Örn

Professur efter donation från tobaksbolag

Forskaretiken en garanti för frihet från påverkan

Agneta Nordberg har under tre år innehått den professur vid Karolinska institutet som Svenska Tobaks AB donerade pengar till 1991. Då var det många som varnade Karolinska institutet för att ta emot pengarna.

– Jag känner absolut ingen koppling till Tobaksbolaget, säger Agneta Nordberg. De etiska regler som forskare har att följa ska garantera att arbetet står fritt från inflytande från finansiärer.

Svenska Tobaks AB bidrar med 4 miljoner kronor per år till mellan 30 och 40 medicinska forskningsprojekt. Pengarna fördelas av ett från bolaget

fristående medicinskt expertråd. Enskilda projekt kan maximalt få 250 000 kronor per år. Rådet har funnits sedan 1957.

Men debatten om tobaksbolagets forskningsstöd tog ordentlig fart först kring 1990 då Svenska Tobaks AB ville donera 20 miljoner kronor till en professur i tobaksmedicin vid Karolinska institutet.

KI tog emot pengarna i enlighet med vissa direktiv som regeringen beslutat: forskningen skulle syfta till att minska tobakens skadeverkningar och bruket av tobak.

Tobaksprofessuren gick till Agneta Nordberg, i konkurrens med 12 andra sökanden (varav 2 drog tillbaka sina ansökningar). De 20 miljonerna förvaltas nu inom KIs fonder, och en del av av-

kastningen finansierar delvis den sektion för nikotinforskning vid Huddinge sjukhus, med ett 20-tal forskare, som byggts upp av professor Agneta Nordberg.

Okontroversiell professur

– Jag har inte sedan jag fick professuren upplevt några kontroverser till följd av den debatt som donationen föranledde, säger Agneta Nordberg, som även framhåller att hon inte själv i någon större utsträckning deltagit i debatten om tobaksbolagens roll inom medicinsk forskning.

– Jag är professor vid Karolinska institutet, precis som vilken annan av KIs professorer som helst. Jag känner absolut ingen koppling till Tobaksbolaget.

De etiska regler som forskare har att

Svenska Tobaks AB om professuren:

Svår att utnyttja för att skapa goodwill

– Vår donation till en professor i tobaksforskning har inte använts i någon större utsträckning för att skapa goodwill åt Svenska Tobaks AB. Hela frågan har varit alltför infekterad.

Det säger Bo Aulin, informationsansvarig för Swedish Match, en koncern inom vilken bl a Svenska Tobaks AB ingår.

Svenska Tobaks AB ingår i divisionen Tobacco Nordic. Förutom donationen 1991 på 20 miljoner kronor till Karolinska institutet för en professur i to-

baksforskning finansierar Svenska Tobaks AB varje år ett 40-tal medicinska forskningsprojekt.

Våren 1996 skulle Swedish Match introduceras på Stockholms fondbörs. Inför introduceringen utarbetades ett påkostat, drygt 100-sidigt prospekt om koncernens verksamhet. Men uppgifter om satsning på medicinsk forskning saknades.

Förklaringen är att bolagets satsning på medicinsk forskning är alltför kontroversiell för att »trumpetas ut» på reklamplats, menar Bo Aulin på Swedish Match. I tidigare verksamhetsberättelser har den dock funnits med.

– Varje gång man använder företagets, dvs aktieägarnas medel måste det vara företagsmässigt motiverat. Vårt motiv med satsningen på forskning är främst att identifiera problem med produkterna för att kunna eliminera problemen, säger Bo Aulin.

– Det bärande skälet för donationen på 20 miljoner var därför inte att kunna använda satsningen i reklamsammanhang i syfte att skapa goodwill. Efter som debatten har dominerats av fundamentalister blir även det som objektivt borde vara goda gärningar ändå onda gärningar.

Peter Örn

bakbolagens pengar, riktar sig mot den grundläggande molekylärbiologiska forskning som hennes forskargrupp arbetar med.

Nikotin på gott och ont

Det var framför allt Agneta Nordbergs forskning kring nikotinreceptorer och nikotin som blev utslagsgivande i konkurrensen om tobaksprofessuren.

– Vår forskning syftar till att genom ökad kunskap om bl a nikotinet och dess receptorer, och nikotinet betydelse för beroendet, minska bruket av tobak. Vi är inte alls inriktade på att minska tobakens skadeverknings.

Nikotin i sig är inte alltid skadligt. Redan 1986 kunde Agneta Nordberg tillsammans med professor Bengt Winblad vid Huddinge sjukhus visa att det fanns en brist på nikotinreceptorer i hjärnan hos patienter med Alzheimers sjukdom. Idag känner forskarna till att nikotin aktiverar minnet, att det kan ha en gynnsam effekt vid Parkinsons sjukdom och Alzheimers sjukdom, för att mildra ett aggressivt beteende, etc.

– När vi föds finns det ett överskott på nikotinreceptorer i hjärnan och vi tror nu att nikotin har betydelse för bildandet av nervtrådar.

Kunskapen om nikotinet är idag så stor att läkemedelsföretag redan utvecklat preparat av nikotinliknande föreningar som ska kunna ges till patienter med Alzheimers sjukdom.

När Agneta Nordberg offentligt redogör för nikotinet positiva effekter är det, menar hon, med den fasta grundinställningen att tobaksbruk alltid är farligt.

– Nikotin är bara ett av många ämnen i tobaksrök, och även nikotinet i sig kan ha skadliga effekter på vissa delar av kroppen, säger Agneta Nordberg.

Peter Örn

Nordiska läkarrådet:

Fortsätt ge ut Nordisk Medicin

Nordiska läkarrådet, dvs de fem nordiska läkarförbundens centralstyrelser, höll rådsmöte den 11–13 juni på Hanaholmens kulturcentrum utanför Helsingfors. Sådana möten har arrangerats vartannat år sedan 1950 och bildar basen för det omfattande nordiska samarbete som förekommer i allehanda frågor mellan läkare och förbundstjänstemän.

Årets rådsmöte debatterade tre högaktuella ämnen, nämligen:

”Patientens rättigheter”, ”När blir feldiagnos eller felbehandling en förbrytelse?”, samt ”Jämställdhet i läkaryrket”. I det senare inledde Göran Lundegårdh från den svenska centralstyrelsen med en lägesbeskrivning från svensk horisont.

Den s k SNAPS-gruppen (Samnordisk arbetsgrupp för prognos- och specialistutbildningsfrågor) lade fram sin senaste rapport, den nionde i ordningen. Den godkändes av rådsmötet för tryckning.

På dagordningen stod också tidningen Nordisk Medicin. Trots avsevärt förbättrad annonsförsäljning sedan årsskiftet 1995/96 är dess ekonomi alltjämt svag. Mötet uttalade sig emellertid enhälligt för att utgivningen skall fortsätta åtminstone under hela år 1997.

Till ny ordförande i Nordiska läkarrådets styrelse utsågs Torben Pedersen från Danmark. Han blir värd för nästa rådsmöte, som hålls i Aalborg 1998.

Ett utförligt referat av mötet på Hanaholmen kommer att publiceras i Nordisk Medicin septemhernummer. •

– Jag tror inte att de tidskrifter som beslutat att stoppa vissa artiklar för att forskarna får pengar från tobaksbolag riktar sig mot den grundläggande molekylärbiologiska forskningen som vi arbetar med, säger Agneta Nordberg.

följa gäller även i relation till företag och sponsorer och ska garantera att arbetet står fritt från inflytande från finanssären, menar Agneta Nordberg.

– Det är väl snarare så att många, inte minst inom forskarvärlden, upplever det som någonting positivt om universitet och industrin kan samverka.

Agneta Nordberg var redan innan hon tillträdde professuren vid KI en internationellt uppmärksam forskare bl a inom området nikotinreceptorer, med närmare 100 publicerade artiklar i vetenskapliga tidskrifter.

Hon tror inte att de amerikanska tidskrifter som beslutat att stoppa artiklar som tillkommit med hjälp av bl a to-